

Керноз Н. Є.,

старший викладач кафедри публічного та приватного права

Національного університету «Чернігівська політехніка»

ORCID: 0000-0002-8174-4057

Лугина Є. Ю.,

здобувачка вищої освіти

Національного університету «Чернігівська політехніка»

ORCID: 0009-0000-1329-4843

СУДОВИЙ ЗБІР: КОЛІЗІЙНІСТЬ ЗАКОНОДАВЧОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ЯК ПЕРЕШКОДА ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ

COURT FEE: CONFLICT OF LEGISLATIVE REGULATION AS OBSTACLE OF ACCESS TO JUSTICE

У статті наголошено на важливості подальшого вивчення проблем законодавчого врегулювання судового збору, особливо в контексті положень зміненого спеціального Закону України «Про судовий збір» у 2024-2025 роках на підставі двох рішень Конституційного Суду України №6-р(П)/2024 від 13.05.2024 року та 2-р(П)/2025 від 20.01.2025 року для забезпечення доступу до правосуддя та ефективного недискримінаційного захисту порушених прав кожного на виконання ст.ст. 3, 8, 24, 55, 125, 129 Конституції України, ст. ст. 6, 13, 14 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами). У роботі автори основну увагу зосереджують на важливості законодавчих змін для реалізації положень статті 55 Конституції України, оскільки проблема колізійності законодавчого врегулювання положень судового збору є актуальною та залишається складною у правозастосовній практиці на сьогодні.

У статті авторами докладно досліджуються приписи законодавства щодо судового збору в Україні, зокрема проаналізовано їх на відповідність нормам процесуальних кодексів (Кодексу адміністративного судочинства, Цивільного процесуального кодексу, Господарського процесуального кодексу) України та стандартам ЄС. Визначено основні проблеми та перспективи вдосконалення відповідного спеціального законодавства в Україні, зокрема уніфікація законодавчих приписів щодо єдиної диференціації платників як суб'єктів звернення у цивільних й адміністративних справах незалежно від стадії процесу.

З метою приведення спеціального Закону України «Про судовий збір» у відповідність до рішень Конституційного Суду України 2024–2025 років, законодавець ухвалив Закони № 4056-IX, № 4508-IX без логічного узгодження їх з іншими приписами цього ж Закону й національних процесуальних кодексів (колізійність), позицій Конституційного Суду України інших років щодо доступу до правосуддя, стандартів ЄС, що свідчить про відсутність комплексного бачення правових прогалин і шляхів їх усунення. Крім того, наголошено на питаннях, що залишаються невирішеними, запропоновано власні розробки з цього приводу.

Ключові слова: судовий збір, ставки судового збору, рішення Конституційного Суду України, диференціація, судочинство, доступ до правосуддя, дискримінація.

The article emphasizes the importance of further study of the problems of legislative regulation of court fees, especially in the context of the provisions of the amended special Law of Ukraine “On Court Fee” in 2024–2025 based on two decisions of the Constitutional Court of Ukraine №6-p(II)/2024 dated 13.05.2024 and 2-p(II)/2025 dated 20.01.2025 to ensure access to justice and effective non-discriminatory protection of violated rights of everyone to fulfill Art. Art. 3, 8, 24, 55, 125, 129 of the Constitution of Ukraine, Art. Art. 6, 13, 14 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. In the work, the authors focus the main attention on the importance of legislative changes for the implementation of the provisions of Article 55 of the Constitution of Ukraine, since the problem of conflict of laws regulation of court fee provisions is relevant and remains difficult in law enforcement practice today.

In this article, the authors conduct a detailed examination of the legislative provisions regarding court fees in Ukraine. Specifically, these provisions are analysed for compliance with the norms of The Code of Administrative Proceedings of Ukraine, The Civil Procedural Code of Ukraine, Commercial and Procedural Code of Ukraine and EU standards. The study identifies the primary challenges and prospects for improving the relevant special legislation in Ukraine, notably the unification of legislative provisions concerning

the uniform differentiation of payers as applicants in civil and administrative cases, regardless of the stage of the proceedings.

With the aim of bringing the specific Law of Ukraine “On Court Fees” into conformity with the judgments of the Constitutional Court of Ukraine delivered in 2024–2025, the legislature adopted Laws № 4056-IX and № 4508-IX. However, these were enacted without logical harmonisation with other provisions of the same Law or national procedural codes (resulting in legal inconsistencies), nor with the legal positions of the Constitutional Court of Ukraine from previous years regarding access to justice and EU standards. This demonstrates the absence of a comprehensive vision for addressing legal gaps and the means of their resolution. Furthermore, the article highlights issues that remain unresolved and puts forward the authors’ own proposals in this regard.

Key words: *court fee, court fee rate, judgement of Constitutional Court of Ukraine, differentiation, proceedings, access to justice, discrimination.*

Постановка проблеми. Лише за 2024-2025 роки в Україні фундаментальні положення Закону України «Про судовий збір» від 08.07.2011 р. № 3674-VI (далі – Закон № 3674-VI) [1] щодо ставок судового збору й об’єктів звільнення (несправляння) судового збору за заяви, що вирішуються в порядку цивільного судочинства, двічі потрапляли на розгляд Конституційного Суду України (далі – КСУ), яким були ухвалені доленосні Рішення [2, 3]. Для приведення чинного процесуального законодавства у відповідність до Конституції України парламентом були прийняті Закони України: «Про внесення змін до Закону України «Про судовий збір» у зв’язку з рішенням Конституційного Суду України від 13 травня 2024 року №6-р(II)/2024 щодо забезпечення принципу обов’язковості судового рішення» № 4056-IX від 31.10.2024 року (далі – Закон № 4056-IX) – набрав чинності 14.11.2024 року [4] та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення порядку розподілу судових витрат та судового збору» від 18.06.2025 р. № 4508-IX (далі – Закон № 4508-IX) – набрав чинності 16.07.2025 року [5]. Наскільки законодавчі зміни сприяли усуненню правових прогалин щодо проблемно врегульованих питань судового збору (ставок, пільг) та приведенню положень Закону «Про судовий збір» й процесуальних кодексів України в узгодженість, однозначність їх розуміння, уніфікованість вжитої в них термінології для єдності правозастосування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правові проблеми щодо недосконалості законодавчих приписів в сфері судових витрат були складовою частиною наукових доробок багатьох науковців, зокрема: Лугина Є. Ю., Керноз Н. Є. досліджували різні аспекти законодавчих змін щодо судового збору [6, с. 164] та проблемність реалізації доступу до адміністративного суду в Україні [7]; Шпомер А. І. та Чумаченко В. Ю. охарактеризували теоретично-правові аспекти судових витрат в господарському процесі [8, с. 204] та інші.

Метою статті є аналіз законодавчих приписів щодо розмірів ставок судового збору у різних видах національного судочинства

(адміністративного, господарського, цивільного) залежно від платників, процесуального засобу звернення (заява, позовна заява, апеляційна скарга, у тому числі на судовий наказ, касаційна скарга, заява про перегляд справи за виключними обставинами та інші), пільг щодо звільнення від сплати судового збору на їх відповідність рішенням Конституційного Суду України, ухвалених у 2024–2025 роках, нормам чинних процесуальних кодексів та стандартам ЄС, а також визначення проблем і перспектив удосконалення відповідного спеціального законодавства для усунення правових прогалин.

Виклад основного матеріалу. В Україні, попри умови воєнного стану, відбуваються докорінні зміни у чинному процесуальному законодавстві, що мають забезпечити досконалий механізм доступу до правосуддя та ефективний недискримінаційний захист порушених прав кожного, що респондує положенням ст.ст. 3, 8, 24, 55, 125, 129 Конституції України, ст.ст. 6, 13, 14 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами), важливим елементом якого є закріплення на законодавчому рівні уніфікації диференціації платників судового збору залежно від виду судочинства.

Судові витрати є не лише правовим інститутом, але й фінансовим, який має безпосередній зв’язок з судовою процедурою і його важливим значенням в реалізації доступу особи до правосуддя. Правове регулювання судового збору в Україні залишається одним із проблемних та актуальних питань.

Увагу слід приділити саме судовому збору, який входить до складу судових витрат згідно із Законом України «Про судовий збір», є спеціальним нормативно-правовим актом, положеннями якого визначено правові засади, порядок, умови справляння судового збору, платників, об’єкти, розмір його ставок, пільги щодо сплати тощо. Хоча протягом 2024–2025 років до нього регулярно вносилися зміни, але чи були вони комплексними, несуперечливими та недискримінаційними? Тому зважаючи на те, що судовий збір впливає на механізм реалізації права особи на доступ до правосуддя, вагомою складовою якого є судовий захист, слід проаналізувати останні зміни законодавства, що стосуються пільг для

платників судового збору, диференціації його ставок та інших проблемних питань.

Лише за 2024–2025 роки повномасштабного вторгнення фундаментальні положення Закону України «Про судовий збір» двічі потрапляли на розгляд Конституційного Суду України (далі – КСУ), і в обох Рішеннях КСУ [2, 3] окремі приписи положень були визнані неконституційними виключно щодо цивільного судочинства, але на виконання цих Рішень національне процесуальне законодавство: Цивільний процесуальний кодекс (далі – ЦПК), Кодекс адміністративного судочинства (далі – КАС), Господарський процесуальний кодекс (далі – ГПК) України зазнало змін Законами України «Про внесення змін до Закону України «Про судовий збір» у зв'язку з Рішенням КСУ від 13 травня 2024 року № 6-р(II)/2024 щодо забезпечення принципу обов'язковості судового рішення» від 31.10.2024 р. № 4056-IX (далі – Закон № 4056-IX)[4] та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення порядку розподілу судових витрат та судового збору» від 18.06.2025 р. № 4508-IX (далі – Закон № 4508-IX) [5]. Законотворець хоч і проблематично, але спробував впорядкувати неконституційні положення цивільного судочинства й одночасно розв'язати нагальну проблему господарського судочинства тому, що Кодекс України з процедур банкрутства (далі – КУзПБ) набрав чинності вже з 21.04.2019 року і до 16.07.2025 року не було врегульовано розмір ставок судового збору за подання до господарського суду у справі про банкрутство

(неплатоспроможність) певних процесуальних документів та дії, за яку справляється судовий збір на різних стадіях провадження,

Рішення КСУ мали б сприяти здійсненню комплексного аналізу положень процесуального законодавства та встановлених ним ставок не лише в рамках цивільного судочинства, що, наприклад, знайшло своє втілення в п. 2 та п. 2-1 ч. 2 ст. 4 Закону № 3674-VI – новела 2025 року щодо ставок судового збору за подання процесуальних документів в справах господарського судочинства залежно від провадження не містять приписів диференціації за платниками. Але досліджувані зміни оминули дискримінаційні норми виписані в пп. 2, 3, 5 п. 3 ч. 2 ст. 4 Закону № 3674-VI, через відсутність диференціації розміру судового збору за суб'єктом звернення, оскільки в пп. 1 п. 3 ч. 2 ст. 4 цього ж Закону передбачений поділ їх на: а) суб'єкт владних повноважень (далі – СВП) або юридична особа; б) фізична особа або фізична особа – підприємець (далі – ФОП).

Де ж дотримання цієї диференціації при зверненні до суду апеляційної чи касаційної інстанції під час здійснення адміністративного судочинства [7]?

Для наочності протиріччя в урегулюванні розміру ставок судового збору в Законі України № 3674-VI в редакції: Закону № 4508-IX від 18.06.2025 щодо апеляційної (касаційної) скарг на рішення та Закону № 4056-IX від 31.10.2024 щодо апеляційної (касаційної) скарг на ухвали через неоднакову диференціацію суб'єктів звернення у порівнянні з приписами в пп. 1 п. 1 ч. 2 ст. 4 цього Закону пропонуємо Таблицю 1.

Таблиця 1

Колізійні норми розміру ставок судового збору з неоднаковою диференціацією його платників

Розмір ставок судового збору в редакції Закону України № 4508-IX від 18.06.2025	
«за подання апеляційної (касаційної) скарги на рішення суду ; заяви про приєднання до касаційної скарги на рішення суду , які подані	
юридичною особою	150 (200) % ставки, що підлягала сплаті при поданні позовної заяви, іншої заяви і скарги від розміру оспорюваної суми;
фізичною особою або фізичною особою-підприємцем	150 (200) % ставки, що підлягала сплаті при поданні позовної заяви, іншої заяви і скарги від розміру оспорюваної суми, але не більше 8 (10) розмірів ПМдПО за позовними заявами <i>майнового характеру; а у справах, в яких предметом позову є захист соціальних, трудових, сімейних, житлових прав (крім права власності на майно), відшкодування шкоди здоров'ю (крім моральної шкоди), – не більше 3 (5) розмірів ПМдПО»</i> (пп.6, 7 п. 1 ч. 2 ст. 4 Закон України № 3674-VI) [1].
Диференціація платників судового збору з 16.07.2025 року виписана однаково з приписами п.п. 1 п. 1 ч. 2 ст. 4 Закон України № 3674-VI щодо єдиного розміру як для фізичної особи, так і ФОП, але з вказівкою граничної межі; щодо юридичної особи – межа не передбачена, в той час як пп. 1 п. 1 ч. 2 ст. 4 межа «не більше 350 розмірів ПМдПО»	
Розмір ставок судового збору в редакції Закону України № 4056-IX від 31.10.2024	
«за подання апеляційної (касаційної) скарги на ухвалу суду ; заяви про приєднання до апеляційної (касаційної) скарги на ухвалу суду , (які подані – <i>забули прописати</i>):	
юридичною особою або фізичною особою-підприємцем	1 розмір ПМдПО
фізичною особою	0,2 розміру ПМдПО» (пп. 8 п. 1 ч. 2 ст. 4)[1].
Диференціація платників судового збору за пп. 8 п. 1 ч. 2 ст. 4 Закон України № 3674-VI з 14.11.2024 року виписана неоднаково й суперечить приписам пп.6,7 п. 1 ч. 2 ст. 4 Закону України № 3674-VI в редакції Закону України № 4508-IX від 18.06.2025, що є дискримінацією по відношенню для ФОП, оскільки стосується конституційно гарантованого кожного права на апеляційне та касаційне оскарження (п. 8 ч. 2 ст. 129 Основного Закону держави). Чому ФОП у розмірах ставок судового збору прирівняно до юридичної особи в приписах пп.2, пп.4, пп.9 п. 1 ч. 2 ст. 4 Закону України № 3674-VI без урахування змін Закону України № 4508-IX від 18.06.2025?	

При цьому особливу увагу необхідно зробити на справи, в яких предметом позову є захист:

а) соціальних прав, зокрема: «оскарження фізичними особами рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо обчислення, призначення, перерахунку, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат, соціальних виплат непрацездатним громадянам, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, виплат та пільг дітям війни, інших соціальних виплат, доплат, соціальних послуг, допомоги, захисту, пільг» [9] (п. 3 ч. 6 ст. 12 КАС України);

б) трудових прав: «спорах з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби» [9] (п. 2 ч. 1 ст. 19 КАС);

в) житлових прав за умови наявності публічно-правового спору виписаного положеннями п. 2 ч. 1 ст. 4 КАС;

г) відшкодування шкоди «...заподіяної протиправними рішеннями, діями чи бездіяльністю СВП..., якщо вони заявлені в одному провадженні з вимогою вирішити публічно-правовий спір» [9] (ч. 5 ст. 21 КАС), які можуть розглядатися в порядку адміністративного судочинства, але у відповідних п.п. 2, 3 п. 3 ч. 2 ст. 4 Закону України «Про судовий збір» жодної згадки й про диференціацію розміру за суб'єктами звернення і про граничність меж?

Хоча в абз. 2 п. 1.3 мотивувальної частини Рішення КСУ № 2-р(II)/2025 від 20.01.2025 року зазначається: «встановлення ставок судового збору повинно відбуватися з дотриманням принципу пропорційності (домірності) для досягнення справедливого балансу між захистом публічних інтересів і конституційних прав людини на судовий захист...спроможності заявників сплатити відповідний розмір судового збору» [3], втім такий підхід з невизначених причин не був втілений при розгляді законодавцем змісту пп. 2, 3, 5 п. 3 ч. 2 ст. 4 Закону № 3674-VI.

До прикладу, за звернення до суду в порядку адміністративного судочинства з «апеляційною (касаційною) скаргю на ухвалу суду, заяви про приєднання до апеляційної (касаційної) скарги на ухвалу суду ставка судового збору становить 1 розмір ПМдПО» [1] (пп. 5 п. 3 ч. 2 ст. 4 Закону № 3674-VI) і є уніфікованою для всіх категорій платників (СВП, юридичної особи, фізичної особи, ФОП), чим перевищує ставку за подання цих же документів фізичною особою в межах цивільного судочинства в 5 разів, що може свідчити про наявність перешкод доступу до адміністративного суду і її дискримінаційність, попри позицію висловлену в Рішенні КСУ від 13.05.2024 року №6-р(II)/2024: «... справляння судового збору за подання заяв, скарг до суду... є складником доступу до правосуддя, який є елементом права особи на судовий

захист, гарантованого статтею 55 Конституції України» (абз. 5 п.п. 4.2. п. 4) [2].

Слід підкреслити, що в Законі України «Про судовий збір» щодо змістового навантаження на термін «пільги» вживаються різні термінологічні обороти, зокрема «не справляється» (ч. 2 ст. 3), «звільняються» (ст. 5), «відстрочення та розстрочення сплати судового збору, зменшення його розміру або звільнення від його сплати» (ст. 8), що потребують окремої уваги. Тому, здійснюючи загальний аналіз положень цього Закону № 3674-VI щодо «несправляння судового збору» (ч. 2 ст. 3) та порівнюючи їх з назвою ст. 5 «Пільги щодо сплати судового збору» і навантаженням на її зміст, що зведений до звільнення від їх сплати в усіх судових інстанціях за різних диференційованих обставин, умов, суб'єктів, справ (ч. 1 ст. 5), виникає питання про їх розмежування й доцільність такого законодавчого підходу: обидві статті закріплюють випадки, за яких фактично відбувається звільнення від сплати судового збору. Різниця лише в тому, що ч. 2 ст. 3 Закону № 3674-VI містить перелік «об'єктів», тобто тих заяв та скарг, за подання яких учасники судового процесу не мають сплачувати судовий збір, а ч. 1 ст. 5 цього ж Закону – фізичних, юридичних осіб чи інших органів, які за певних обставин чи залежно від категорії справи звільняються від сплати судового збору. Підтвердженням зазначеного є дублювання, зокрема приписів щодо несправляння (п. 18 ч. 2 ст. 3) чи звільнення (п. 26 ч. 1 ст. 5) «позовних заяв та заяв Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення у період дії воєнного стану в Україні» [1].

На основі зазначеного вище можна зробити висновок, що зміст Закону України «Про судовий збір» не відповідає концепції «якості закону», яка неодноразово зазначається у правових висновках ЄСПЛ, зокрема у справі «Шокін проти України» (Заяви № 23759/03 та № 37943/06), відповідно до якої: закон мав бути доступним, чітким та передбачуваним у своєму застосуванні. У наведеному нами прикладі видно, що законодавець відступає від критерію «якості закону», що ускладнює розуміння змісту закону та створює ряд колізій. Тому, з точки зору стандартів ЄС, є необхідність розміщення приписів ч. 2 ст. 3 в положення статті 5 Закону № 3674-VI, що сприятиме однозначності їх розуміння й єдності правозастосування [6, с. 165–166].

При цьому, використання терміну «пільги» в назві статті 5 Закону № 3674-VI щодо сплати судового збору слід визнати недоречним. Зважаючи на його застосування в законодавстві України, пільги встановлюються для окремих категорій осіб, наділених спеціальним правовим статусом, наприклад ветеранів війни, осіб з інвалідністю, інших вразливих груп, із метою надання їм соціального захисту, підтримки тощо. Але відповідно до ч. 1 ст. 5 Закону № 3674-VI від сплати

судового збору звільняються не лише пільгові категорії осіб, а така можливість надається також залежно від наявності інших визначених законом умов: конкретного предмета спору (стягнення заробітної плати та поновлення на роботі, стягнення аліментів та ін.); процесуального статусу особи (громадяни, що звернулися до суду із заявою щодо захисту прав та інтересів інших осіб у визначених законом випадках; громадяни, які належать до 1 та 2 категорій постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, якщо вони є позивачами); наявності особливого правового режиму в країні (п. 26 ч. 1 ст. 5 Закону). Тому, окрім приєднання положень ч. 2 ст. 3 до ст. 5 Закону, пропонуємо змінити назву статті в новій редакції на: «Звільнення від сплати судового збору» [6, с. 166–167].

Попри визнання рішенням КСУ від 20.01.2025 року № 2-р(II)/2025 конституційності положень ч. 1 ст. 8 Закону № 3674-VI, законодавець доповнив положення п. 1 ч. 1 ст. 8 словами «іншу заяву, скаргу, апеляційну чи касаційну скаргу», чим покращив захист прав суб'єктів звернення не тільки під час розгляду справи в суді першої інстанції, але й при реалізації особами права на захист до судів апеляційної, касаційної інстанції, під час звернення із заявами про перегляд про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами, в порядку виконавчого провадження, розв'язуючи питання щодо пільг із врахуванням майнового стану сторони, що є позитивним надбанням.

Хоча законодавець з 16.07.2025 року у положеннях п. 1 ч. 2 ст. 3 Законом України № 4056-IX з термінологічного обороту «заяви про перегляд судових рішень Верховним Судом України» виключив слово «України», але цим не вирішив фундаментально нагальну проблему узгодженості формулювань на їх відповідність положенням чинного процесуального законодавства, оскільки з 15.12.2017 року існує «перегляд у зв'язку з виключними обставинами», підставами яких у всіх національних процесуальних кодексах уніфіковано вписані: «встановлена КСУ неконституційність (конституційність) закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого (не застосованого) судом при вирішенні справи, якщо рішення суду ще не виконане; встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні даної справи судом; встановлення вироком суду, що набрав законної сили, вини судді у вчиненні кримінального правопорушення, внаслідок якого було ухвалено судове рішення» [9, 10, 11]. Водночас з 08.02.2020 року згідно із Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України щодо

вдосконалення порядку розгляду судових справ» від 15.01.2020 року № 460-IX було уніфіковано прописано: «за подання і розгляд заяви про перегляд судового рішення за виключними обставинами судовий збір не сплачується» [12], про що в спеціальному Законі № 3674-VI взагалі жодного разу не згадується, але мало б бути вказано саме у приписах п.1 ч. 2 ст. 3 Закону № 3674-VI, проте досі до об'єктів, за подання яких судовий збір не справляється, віднесені лише «заяви про перегляд ВС судового рішення у разі встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом» [1], хоча це лише одна з трьох можливих підстав, що підпадають під виключні обставини, тому зазначені положення потребують змін, зокрема на нову редакцію п. 1 ч. 2 ст. 3 Закону № 3674-VI: «1) заяви про перегляд судових рішень суду за виключними обставинами».

Також з 15.12.2017 року відповідно до уніфікованих приписів ч. 3 ст.ст. 167 ЦПК, 154 ГПК України, якими заборонено оскарження судового наказу в апеляційному порядку, що не враховано навіть Законом № 4508-IX, яким саме приписи пп. 6 п. 1 ч. 2 ст. 4 Закону № 3674-VI приводилися у відповідність до рішення КСУ № 2-р(II)/2025 від 20.01.2025, але «апеляційна скарга на судовий наказ» так і залишилася, що не відповідає положенням ЦПК, ГПК України й потребує виключення із цієї конструкції переліку процесуальних документів.

Також Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про адміністративну процедуру»» від 10.10.2024 року № 4017-IX [13], що набрав чинності 15.11.2024 року, були зміни у Законі України «Про політичні партії в Україні» та КАС України: конструкцію «анулювання реєстраційного свідоцтва» в контексті регулювання припинення діяльності політичної партії було замінено на «скасування реєстрації», але зазначене не було враховано приписами Закону України № 4056-IX. Тому, положення п. 17 ч. 2 ст. 3 Закону України «Про судовий збір» вже не відповідають КАС України та Закону України «Про політичні партії в Україні» й потребують оновлення редакції на: «п. 17) позовної заяви, апеляційної скарги у справах про заборону політичної партії, скасування реєстрації політичної партії» [6, с. 164–165].

Пропозиції. Внесення змін до спеціального Закону України «Про судовий збір» у 2024–2025 роках не усунули правових прогалин і не сприяли подоланню наявних колізій, тому для однозначності розуміння та єдності правозастосування пропонуємо:

1) змінити назву статті ст. 5 Закону № 3674-VI на: «Звільнення від сплати судового збору» й доповнити статтю положеннями ч. 2 ст. 3 цього

Закону для розмежування змістового навантаження на термін «пільги»;

2) нову редакцію п. 1 ч. 2 ст. 3 Закону № 3674-VI: «1) заяви про перегляд судових рішень суду за виключними обставинами», для вирішення системної проблеми приписів, оскільки це вже виписано з 08.02.2020 року в усіх процесуальних кодексах України;

3) виключити термінологічний оборот «апеляційна скарга на судовий наказ» із приписів конструкції переліку процесуальних документів у пп. 6 п. 1 ч. 2 ст. 4 Закону № 3674-VI, що мало бути ще з 15.12.2017 року для узгодженості правозастосування відповідно до норм ЦПК, ГПК України;

4) словосполучення «анулювання реєстраційного свідоцтва політичної партії» у п. 17 ч. 2 ст. 3 Закону № 3674-VI необхідно замінити на «скасування реєстрації політичної партії», що мало бути ще з 15.11.2024 року відповідно до норм Закону України «Про політичні партії» та КАС України;

5) включити фізичну особу-підприємця до різних груп платників як суб'єктів звернення в апеляційному та касаційному провадженні у цивільному судочинстві незалежно від об'єкта оскарження (рішення чи ухвали) для усунення їх дискримінаційного статусу та уніфікації положень щодо них в п. 1 ч. 2 ст. 4 Закону № 3674-VI;

6) застосувати диференціацію ставок судового збору за уніфікованою класифікацією суб'єктів звернення як його платників в адміністративному судочинстві: «а) суб'єктом владних повноважень, юридичною особою; б) фізичною особою або фізичною особою-підприємцем», для усунення перешкод доступу до адміністративного суду й дискримінаційного статусу фізичної особи та ФОП й уніфікації положень з приписами пп. 1 п. 3 ч. 2 ст. 4 Закону № 3674-VI незалежно від стадії й інших обставин.

Висновки. Отже, чинне законодавство України у сфері регулювання механізму судових витрат є динамічним, зазнає постійних змін та нововведень, але попри це, саме колізійність норм спеціального Закону України «Про судовий збір» та процесуальних кодексів є перешкодою доступу до правосуддя. Розміри ставок судового збору мають бути недискримінаційними та узгоджуватися з інтересами не лише держави, але й кожного, хто прагне реалізувати своє конституційно гарантоване статтею 55 Основного Закону право на судовий захист й можливість його реалізації без обмежень чи перепон. Адаптація чинного процесуального законодавства України до стандартів ЄС потребує вдосконалення у сфері судових витрат, при якому має бути дотримано баланс між суспільними та державними інтересами попри надскладні умови воєнного стану в державі.

Список використаних джерел:

1. Про судовий збір : Закон України від 08.07.2011 № 3674-VI. Дата оновлення: 16.07.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17/ed20250716#Text> (дата звернення: 20.12.2025).
2. Рішення Конституційного Суду України від 13.05.2024 р. № 6-р(П)/2024 за конституційною скаргою Лопушанського Володимира Михайловича щодо відповідності (конституційності) Конституції України частини другої статті 3, підпункту 9 пункту 1 частини другої статті 4 Закону України «Про судовий збір» (справа про обов'язковість судового рішення). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-24#n2> (дата звернення: 20.12.2025).
3. Рішення Другого сенату Конституційного Суду України від 20.01.2025 р. № 2-р(П)/2025 у справі за конституційною скаргою Конторського Петра Федоровича щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпункту 7 пункту 1 частини другої статті 4, частини першої статті 8 Закону України «Про судовий збір» (щодо доступу до суду касаційної інстанції у цивільному судочинстві). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-25#n2> (дата звернення: 20.12.2025).
4. Про внесення змін до Закону України «Про судовий збір» у зв'язку з Рішенням Конституційного Суду України від 13 травня 2024 року № 6-р(П)/2024 щодо забезпечення принципу обов'язковості судового рішення : Закон України від 31.10.2024 р. №4056-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4056-20#n2> (дата звернення: 20.12.2025).
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення порядку розподілу судових витрат та судового збору : Закон України від 18.06.2025 р. № 4508-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-25#Text> (дата звернення: 20.12.2025).
6. Лугина Є. Ю., Керноз Н. Є. Законодавчі зміни щодо судового збору: проблемність. *Концептуальні шляхи розвитку науки та освіти: матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 19-20 грудня 2024 року*. Львів : Львівський науковий форум, 2024. С. 164–167.
7. Лугина Є. Ю. Доступ до адміністративного суду: проблемність реалізації та правозастосування. *Захист конституційних прав особи в адміністративному судочинстві*. Апробація на конкурсі есе (творчих робіт) КАС у складі Верховного Суду 17.10.2025 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pokazniki-diyalnosti/konferencii/2025_08_26_konkurs_ese\7 (дата звернення: 20.12.2025).
8. Шпомер А.І, Чумаченко В.Ю. Судові витрати в господарському процесі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 11. С. 204–207.
9. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. Остання редакція: 31.10.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 20.12.2025).

10. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. №1618-IV. Остання редакція: 17.07.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 20.12.2025).

11. Господарський процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. 1798-XII. Остання редакція: 31.10.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 20.12.2025).

12. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України щодо вдосконалення порядку розгляду судових справ : Закон України від 15.01.2020 № 460-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/460-20#Text> (дата звернення: 20.12.2025).

13. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про адміністративну процедуру» : Закон України від 10.10.2024 № 4017-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4017-IX#Text> (дата звернення: 20.12.2025).

Дата першого надходження статті до видання: 24.11.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 26.12.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 31.12.2025